

Izjaja vsak dan razen sobot, nedelj in praznikov.
Issued daily except Saturdays, Sundays and Holidays.

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Uredniški in upravnški prostori:
2637 South Lawndale Ave.

Office of Publication:
2637 South Lawndale Ave.
Telephone, Rockwell 4904

LETO - YEAR XXXV.

Cena lista je \$6.00

Entered as second-class matter January 16, 1933, at the post-office at Chicago, Illinois, under the Act of Congress of March 3, 1879.

CHICAGO, ILL., TOREK, 11. MAJA (MAY 11), 1943

Subscription \$6.00 Yearly

ŠTEV.—NUMBER 92

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in section 1103, Act of Oct. 3, 1917, authorized on June 4, 1918.

ZAVEZNIKI PREPREČILI 'DUNKIRK' ZA NEMCE

Nemško poveljstvo priznalo beg feldmaršala Rommela in generala Arnima iz Tunizije. Francoski general Giraud napovedal zavezniško invazijo Evrope. Roosevelt čestital Eisenhowerju na veliki zmagi v Tuniziji. Rusi odbili nemške napade na svoje pozicije na kavkaški fronti. Sovjetski letalci razbili in poškodovali 930 nemških bojnih letal. Ameriški bombniki bombardirali japonske ladje pri Solomonovih otokih

Zavezniki stan v Afriki. 10. maja. — Nemci in Italijani, ki so se na vzhodnem polotoku Tunizije, nimajo tiste sreče, katero so imeli Angleži pred malo manj kot tiri leti, ko so pobegnili iz Dunkirka v Francijo čez Rokavski zaliv. Zavezniška blokada od morja strani je popolnoma zaprla pot poraženim Nemcem in Italijanom. Število ujetih Nemcev in Italijanov je do danes naraslo na 100.000, med katerimi je šest generalov. Vojski osišeča morejo izbiti le med dvojim: ujetništvo ali smrt.

Stockholm. Švedska. 10. maja. — Dnevnik švedskega lista Dagens Nyheter v Berlinu poroča, da je nemško poveljstvo priznalo beg feldmaršala Erwina Rommela, vrnjenega poveljnika osiščne okrožne sile v Tuniziji, in generala Jürgena von Arnima. Hvaljstvo ni razkrilo datuma bega.

Drugo poročilo, ki pa še ni potrjeno, pravi, da je Rommel potoval v Grčijo. On nadzira zdaj trdnjavo pri Solunu in na grških otokih, ki so jih zasedle nemške čete, ter militarni ceste med Grčijo in Bolgarijo.

Zavezniki stan, Tunizija. 10. maja. — Ostanke osiščnih divizij na polotoku Cap Bonu so tarča nemškega bombardiranja s kopnega, morja in iz zraka. Zavezniški glavni stan poroča, da so ti brez letalske zaštite.

Glavni del osiščne armade, ki je štela okrog 200.000 mož, je bil razbit v zavezniški ofenzivi, ki je rezultirala v okupaciji Tunizije in Bizerte. Naglo prodiranje zavezniške sile je presenetljivo osiščno poveljstvo. Več tisoč vojakov, med temi elitnih nemških regimentov, se je podalo.

Zavezniki so obkrožili polotok Cap Bon na konici Tunizije, kjer se nahajajo ostanke osiščne sile. Ti so v pasti, iz katere se ne bodo izmotali. Enote britske bojne mornarice obkrožujejo osiščne pozicije pri Cap Bonu. Dobile so povelje, naj potopijo vsak parnik, ki bi se približal obrežju, da vzame na svoj krov nemške vojske. Dva nemška transporta sta bila potopljena, ko sta se približala obrežju.

Alžir. Alžirija. 10. maja. — General Henri Giraud, vrhovni komisar severne Afrike, je po radiu povedal svojim rojakom v Franciji, "da bo trdnjava Evropa kmalu napadena." On je zadnji teden napovedal osvoboditev Tunizije po zavezniški sili v tem mesecu.

"Čakajte, dokler ne pride prihodnja skupna udarec," je dejal Giraud v apelu na vojake, ki se skrivajo v gradovih in kočah v Franciji. "Tuniz in Bizerta sta padla šest mesecev po izkrcanju zavezniških čet v severni Afriki. Če par dni ne bo nobenega nemškega ali italijanskega vojske v Afriki. Nacijske sanje o dominaciji vseh sveta so izhlapile. Jutri pride napad na trdnjavo Evropa, ki bo strl mogočno Hitlerjevo vojno mašino. Borba bo dolga in težka, preden bo ta mašina zdrobljena. Bodite pripravljeni in izognite se vsaki akciji, ki bi lahko izvala nepopravljive strani nacijske. Čakajte momenta, ko bo izdano po-

Živilska administracija kritizirana

Delavski voditelji zahtevajo znižanje cen

Washington, D. C., 10. maja. — George Meaney, tajnik-blagajnik Ameriške delavske federacije, in Russ Nixon, reprezentant unije United Electrical, Radio & Machine Workers (CIO), sta kritizirala živilsko administracijo, urad za kontrolo cen in Jamesa F. Byrnesa, direktorja komisije za ekonomsko stabilizacijo. Meaney je dejal, da desetodstotno znižanje cen nekaterim potrebščinam ne zadostuje. Cene je treba znižati na točko, ki je prevladovala v maju preteklega leta.

Nixon je udrihal po živilski administraciji in Byrnesovi komisiji in jima očital, da nista izvršili naloge.

Farmarji tudi niso zadovoljni z novimi regulacijami. Albert S. Goss, direktor farmske organizacije National Grange, je dejal, da bodo regulacije glede kontrole cen rezultirale v pomanjkanju živil, ker ignorirajo produkcijske stroške.

Prentiss Brown, direktor urada za kontrolo cen, je dejal, da bodo cene mesu ustaljene 17. maja. Gospodinj bo vedele cene mesu po tem datumu. Brown je obljubil poostrežev kontrole cen.

Konferenca za begunce ni izpolnila pričakovanj

Chicago, 10. maja. — Dr Maurice L. Perlzweig, član britske podružnice Splošnega židovskega kongresa, je dejal, da konferenca za begunce, ki se je vršila v Hamiltonu, Bermuda, ni izpolnila pričakovanj. Te so se udeležili reprezentantje Amerike in Velike Britanije. Dr. Perlzweig je govoril pred voditelji črnih židov. Med drugim je dejal, da se konferenca ni dotaknila glavnega problema, ki je rešitev židov iz evropskih držav, katere so okupirale nemške čete.

ODBOR PROTI NOVEMU PREMIRJU Z RUDARSKO UNIJO

Notranji tajnik Ickes bo konferiral z Lewisom

STAVKARJI SE VRNILI NA DELO

Washington, D. C., 10. maja. — Predstavniki vladdnega vojno-delavskega odbora je izjavil, da ne bo skušal aranžirati novega premirja z Johnom L. Lewisom, predsednikom rudarske unije UMWA, ko poteče veljavnost sedanjega premirja 18. maja. Člani odbora so zavzeli stališče, da stara pogodba med unijo in operatorji ostane v veljavi, dokler se ti ne sporazumejo in sklenejo novo pogodbo.

Petnajstednevno premirje sta sklenila notranji tajnik Harold L. Ickes in Lewis potem, ko je slednji prekladal rudarsko stavko. Odbor na podlagi tega premirja trdi, da je stara pogodba še vedno v veljavi. Izjavil je, da ne bo storil nobenega koraka v kontroverzi med unijo in operatorji pred potekom premirja.

Možnost nove rudarske stavke ni izključena. Rudarji bodo najbrže sledili Lewisu, ne odboru, in ponovno zastavkali, če ne bo nova pogodba sklenjena do 18. maja. Neki unijaki uradnik je dejal, da se bosta Ickes in Lewis spet sestala in razpravljala o situaciji.

Predsednik Roosevelt je na konferenci s časniki izjavil, da ne pričakuje nove stavke v premogovnikih, katere je prevzela vlada, ko poteče veljavnost sklenjenega premirja.

Pittsburgh, Pa., 10. maja. — Okrog 700 rudarjev, ki so zastavkali v premogovniku Jones & Laughlin Steel Corp., se je vrnilo na delo. Stavka je bila oklicana v znak protesta proti naložitvi denarne kazni rudarjem, ki so se udeležili "divjih" stavk.

Nadaljnjih 500 rudarjev je zastavkalo v Shannopinu, Pa., okrog dva tisoč pa v premogovnikih Hanna Coal Co. v St. Clairsville, O. Upanje je, da se bodo vsi danes vrnili na delo.

Domače vesti

Nov grob v New Yorku
New York City. — Dne 7. maja je v tukajšnji bolnišnici umrl Louis Perne, star 58 let in doma iz Trzina pri Domalah na Gorjskem. Tukaj zapuša dve sestri.

Separatna pomočna akcija župnij

Cleveland. — Ameriška Domovina poroča, da se je odbor slovenskih katoliških župnij v Ameriki na seji 7. maja odločil za ponovno separatno pomožno akcijo za stari kraj. Namen je, da se čim prej zbere vsota \$10.000, katere bo takoj poslana skoz Vatikana na škofijsko pisarno v Ljubljani za najpotrebnejše rojake, zlasti za one, ki se nahajajo v koncentracijskih taborih v Italiji. Navzoč je bil tudi duhovnik Franc Gabrovšek, ki je nedavno prišel iz Londona in kateri je poročal o položaju v stari domovini. Toliko iz poročila A. D.

Formiranje poljske divizije v Rusiji

Nova faza v trenju med poljako vlado in sovjeti

London, 10. maja. — Naznani- lo iz Moskve o formiranju poljske vojaške divizije v Rusiji, ki se bo borila proti Nemcem na strani ruske armade, je bilo ravnodušno sprejeto v tukajšnjih poljskih krogih. Neki član poljske ubežne vlade je priznal, da bi organiziranje velike poljske oborožene sile v Rusiji izvalo nove komplikacije.

Leta 1941, po vstopitvi odnošajev z Moskvo, smo skušali sami organizirati poljsko armado okrog 300.000 mož iz vojnih ujetnikov, internirancev in beguncev", je dejal predstavnik poljske vlade. "Pozneje smo se morali zadovoljiti z armado 100.000 mož, ki so bili poslani v Perzijo in na Srednji vzhod. Izgleda, da so smrtni slučaj med Poljaki v Rusiji številni."

Naznani o formiranju poljske divizije v Rusiji je sledilo sovjetski obdolžitvi, da general Vladislav Anders, poveljnik poljske armade, ni hotel kooperirati z Rusi. Proti tej je poljska obdolžitev, da je sovjetska vlada izsilila evakuacijo te armade v Perzijo, ker je ni mogla nasiti- vati.

Rooseveltova žena okrcala komuniste

Dijaška skupščina izločila komuniste

New York, 10. maja. — Eleanor Roosevelt, žena predsednika Roosevelta, je udarila po članih Komunistične mladinske lige in jih obdolžila, da izrabljajo druge ljudi v kampanjah za doseg svojih ciljev, katerih nočejo razkriti. Ona je govorila na dijaški skupščini.

"To," je rekla, "mi ne moremo tolerirati v demokraciji," potem pa je dostavila, "da je izgubila zaupanje v Komunistično mladinsko ligo."

"Oni so lahko komunisti," je nadaljevala. "Nihče jim ne zanika te pravice. To pa omejuje naše delo, delo Ameriškega mladinskega kongresa. Ugotovila sem, da so nekateri člani tega kongresa komunisti. Po prelomu med Nemčijo in Rusijo so me zagotavljali, da lahko delamo skupaj, toda jaz jim več ne zaupam."

Mrs. Roosevelt je dalje rekla, da člani lige, po večini študentje, "lahko izražajo svoje mnenje, toda pokoriti se morajo našim določbam, če hočejo bivati v tej deželi, ne pa agitirati za strmoglavljenje vlade s silo. Radikalizma se ni treba bati, ako kdo veruje v stvari, ki jih propagira njegova organizacija. Dotični ne sme tega skrivati, ampak povedati svetu, da veruje v te stvari."

Poskus komunistov glede dominacije dijaške skupščine se je izjalovil, ko je ta sprejela nov ustavni dodatek, ki dobo izloči- štven članov komunističnih in fašističnih grup iz reprezentaci- je. Dodatek je bil sprejet potem, ko je 18 komunistov zapustilo dvorano v znak protesta proti govoru žene predsednika Roosevelta, v katerem je kritizirala Komunistično mladinsko ligo.

Zaslišanje bundovcev v Chicagu

Akcija za odvzetje državljanstva

Chicago, 10. maja. — Zdaj, ko ameriški vojski v severni Afriki drobe osiščno silo, se je pričela druga faza borbe v Chicagu. Cilj te je odvzetje državljanstva voditeljem Nemško-ameriškega bunda, nacijske organizacije.

Postopanje je odredil federalni distriktni pravdnik J. Albert Woll. On in njegovi pomočniki bodo predložili evidenco proti devetim članom bunda federalnemu sodišču. Obtoženci so dr. Otto Willumeit, Karl Hermann Sauter, Carl August Vogl, Frank Alphons Schoennagel, Friederich Ohrt, Friederich Klefer, Ernest Schorf, Hugo Luethje in Irene Matz. Evidenca kaže, da so bili vsi člani izdajniške organizacije, ki je dobivala navodila iz Berlina.

Dr. Willumeit je bil načelnik čikaške organizacije Nemško-ameriškega bunda in kot tak je zbiral denar za nacijsko Nemčijo. On je imel tesne zveze s Fritzom Kuhnem, načelnikom bunda, ki je bil obsojen v zapor na obtožbo, da je kradel denar iz blagajne svoje organizacije. Istočasno z obsodbo mu je bilo odvzeto ameriško državljanstvo.

Evidenca dalje kaže, da so člani bunda dobili navodila, naj podpirajo Alfa M. Landona, kan- saskkega gubernerja, ki ga je republikanska stranka imenovala za predsedniškega kandidata 1. 1936. Dalje so dobili navodila, naj pošiljajo informacije političnega in militarističnega značaja glavnemu stanu bunda, da jih ta pošlje v Berlin.

NACIJI OKLICALI PREKI SOD V HOLANDIJI

Bojazen pred zavezniško invazijo Evrope

NACELNIK GESTAPOVCEV USTRE-LJEN

London, 10. maja. — Bojazen Nemcev pred zavezniško invazijo Evrope se očituje v oklicu prekega sode na Holandskem. Radio Berlin je priznal možnost invazije zapadne in južnovzhodne Evrope.

Holandska častniška agentura poroča, da so nacijske vojske avtoritete prepovedale zbiranje grup na ulicah holandskih mest. Nobena oseba se ne sme prikazati na ulicah od osme ure zvečer do šeste ure jutraj brez posebnega dovoljenja. Očitno je, da se nacija boje izbruha revolte v Holandiji v slučaju zavezniške invazije.

Nemško radijsko poročilo, ki ga je prestregla ameriška častniška agentura Associated Press, o- menja vročeno gradnjo utrdbe na francoskem obrežju ob Sredozemskem morju in evakuacijo vseh civilistov iz Havra, francoskega pristanišnega mesta.

Doplnik ruske častniške agenture Tass v Ženevi, Švica, poroča, da je Heinrich Himmler, načelnik Gestapa, nacijske tajne policije, naglo odpotoval v balkanske države, da zatre protinemško opozicijo in deportira vse voditelje te opozicije. Trije moške, ki so kooperirali s naci- ji, so bili umorjeni v zadnjih dneh.

Vest iz Ankare, Turčija, pravi, da Nemci pošiljajo orožje v Bolgarijo za obrambo te dežele pred možno zavezniško invazijo. Več tisoč bolgarskih delavcev gradi utrdbe v obrežnih krajih ob Črnem morju pod nadzorstvom nemških vojaških inženirjev.

Poljska ubežna vlada je dobila vest iz podtalnih virov, da je bil general Wilhelm Kruger, načelnik nemških gestapovcev na Poljskem, ustreljen v Krakovu 2. maja. Ustrelili so ga trije Poljaki, oblečeni v nemških uniformah, ko je stopil s avtomobila pred svojim stanovanjem. Napadaleci so po dejanju pobegnili.

Kruger je bil desna roka Hansa Franka, nemškega gubernerja Poljske. On je odražal in vodil masne aretacije, deportacije in e- ksekucije Poljakov.

Transport z ameriškim ujetniki bombardiran

Washington, D. C., 10. maja. — Vojni departament je razkril, da so ameriški in britski letalci bombardirali italijanski transport v tuniški luki, na katerem so se nahajali ameriški in britski vojni ujetniki. Letalci niso vedeli, da so ujetniki na transportu. Ko so britske čete dosepele v Tuniz, so našle transport ob pečinah. Ujetnike so potem naložili na čolne in jih odpeljali na obrežje.

Finski maršal Mannerheim se vrnil domov

London, 10. maja. — Finski maršal Carl Mannerheim se je vrnil domov iz Švice, se glasi radijsko poročilo iz Berlina. V Švico je dospel 28. aprila, da si izboljša zdravje. Radijsko poročilo o vrnitvi maršala citira izjava finskega informacijskega urada.

Ameriško orožje za francoske čete

Alžir, Alžirija, 10. maja. — Francoske čete v Afriki so prejele velike količine modernega orožja iz Amerike. General Henri Giraud se je zahvalil Ameriki za pomoč in izjavil, da čas, ko bodo francoske čete vkorakale v Pariz, je blizu.

PROSVETA

THE ENLIGHTENMENT

GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Organ of and published by Slovene National Benefit Society

Naročnina za Zdravna drava (Ivan Chicago) in Kanačo \$6.00 na leto, \$3.00 za pol leta, \$1.50 za četrt leta; za Chicago in Cicero \$7.50 na leto, \$3.75 za pol leta; za Inosentive \$6.00.

Subscription rates: for the United States (except Chicago) and Canada \$6.00 per year, Chicago and Cicero \$7.50 per year, foreign countries \$9.00 per year.

Cene oglasov po dogovoru. Rokopisi dopisov in nenaročnih člankov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (izvir, prevodi, drame, pesmi itd.) se vrnejo pošiljatelju le v slučaju, če je priložil poštino.

Advertising rates on agreement. Manuscripts of communications and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts, such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vsa: kar ima stik s 11. majem

PROSVETA

2657-59 So. Lawrence Ave., Chicago, Illinois

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

Datum v oklepaju na primer (May 31, 1943), poleg vašega imena na naslovu pomeni, da vam je s tem datumom potekla naročnina. Ponovite jo pravočasno, da se vam list ne ustavi.

Tedenske kritične misli

Virginio Gayda, italijanski kljukec, je zadnji teden pel na rimskem radiu, da bi morali Nemci in Italija storiti isto z ujetimi ameriški letalci, kakor je storila Japonska—postreliti jih. "Ameriški letalci, ki mečejo bombe na italijanska in nemška mesta in pobijajo civiliste, so navadni pustolovci in zločinci, ki ne zaslužijo nobenega upoštevanja po mednarodnih zakonih civilizacije," je blebetal Gayda.

Nato je kljukasti Gayda zagrozil z letalskimi napadi na ameriška mesta. Če pridejo napadi iz zraka na Ameriko, bo pobijanje ameriških civilistov seveda po pravih civilizacijskih in sestrskih nemških letalci morajo biti upoštevani. Barbarsko pobijanje civilistov, med njimi žensk in otrok, na Slovenskem in v drugih krajih Jugoslavije je kajpada tudi po pravih civilizacijskih.

Grozniče rimskega Kljukca so bolesto lajanje zverine, katera bo kmalu potisnjena v kot, iz katerega ne bo rešitve za hudodelske fašiste.

Br. Milan Medvešek je zadnji sredo v svoji koloni "Od časa do časa" v Prosveti pozval urednike slovenskih listov, naj pouče naše rojake o posledicah antisemitizma. Strinjamo se z njim, da je protisemitizem vzklil med koncertom v Clevelandu rezultat grde ignorance in zelo nizkotnih konvinskih predsodkov.

Odkod pa izvira ignoranca, odkod nizkotni predsodki te vrste? Največ od tam, kjer je kričee pomanjkanje—demokracije izobrazbe. Demokratično misleci in čuteči ljudje nimajo nobenih predsodkov proti židom, kakor ne proti ljudem črne, rujave ali žolte kože; demokratični ljudje sodijo druge po njihovih principih in delih, po njihovi do zrelosti, razumnosti, značaju in obnašanju, ne pa po polti, narodnosti ali veri.

V tem oziru je Prosveta na čistem od vsega svojega začetka. Že dejstvo samo, da Prosveta neprestano priporoča demokratično izobrazbo, je pozitiven nauk proti antisemitizmu. Mi smo vedno pobijali ignoranco, ki je na primer zelo rada imela za socializem in socialiste pridevek "židovski."

Kako je to, da br. Medvešek ni opazil nekega drugega clevelandskega antisemitizma, če hoče biti objektivni? V ondotnem slovenskem dnevniku so bile 22. aprila natisnjene besede: "Jaz bi med drugim še dostavil: 'kdor pospešuje protisovjetsko propagando glede dveh poljskih judov, Henrika Erlicha in Viktorja Alterja. ...'"

Za ignoranta, ki je zapisal gornje besede, ni važno, da sta bila Erlich in Alter stara socialisti in neutrudljiva delavska bojovnika—važno pa je, da sta bila "juda," s čimer je jasno demonstriral svoje antisemitstvo. Če je torej bil potreben apel na katerega koli urednika, naj pouči naše rojake o nevarnih posledicah antisemitizma, je bil potreben na uredništvo prizadetega lista, naj ne objavlja nizkotne protisemitske propagande.

Pred dnevi (5. maja) je prišla iz Londona vest, da je predstavnik višjega zavezniškega poveljstva po radiu svaril ljudstvo v Holandiji, naj se ne prenažajo s prezgodnjim uporom proti svojim nacističnim tlačiteljem. Govornik je med drugim citiral: "Načrt za vašo osvoboditev je narejen, toda čas še ni prišel za izvajanje tega načrta. Počakajte, da pride pravi čas."—Lansko leto smo čitali več podobnih svaril, naslovljenih iz Londona na Francoze. Naj se ne prenažajo, naj počakajo!

Nizozemec je več kot Slovencev, ampak Nizozemci naj potrpe in čakajo! Francozov je 45 milijonov, trikrat več kot prebivalcev v Jugoslaviji, ampak Francozi naj potrpe in čakajo! Le Slovenci, le Jugoslavoani—ne smejo potrpeti in čakati! Le Slovenci, hajmanji narod v Evropi, so—izdajalci, če ne poslušajo komunista Kidriča, ki pokorno javlja svojim bossom v Moskvi, da Slovenci pojdejo v boj takoj neglede na žrtve! Le Mihajlovič je—izdajalec zato, ker se ravna po svarilih, ki so dobra za Holandej in Francoze, ne smejo pa biti dobra za Jugoslavoane! Takšna je logika. . .

Frederick Kuh, londonski dopisnik čikaškega jutranjega dnevnika The Chicago Sun, poroča z dne 6. maja, da je v teku snovanje vojaške zveze (military alliance) med sovjetsko Rusijo in Čehoslovakijo. Čehoslovakijski predsednik Beneš se baje navdušuje za to zvezo. Namignjeno je, da ima Stalin v načrtu separatne vojaške alijance te vrste tudi s Poljsko in drugimi obmejnimi državami.

To niti malo ne diši po demokratični federaciji Evrope in sveta, ki naj kolektivno štiti bodoči mir z mednarodno oboroženo silo, kakršno priporočajo ameriški zagovorniki demokratičnega mira. Če se bodo posamezne države še nadalje oboroževale in sklepale vojaške alijance v znamenju ravnovesja velesil—torej bo podoba sveta po vojni ista, kakršna je bila pred vojno, to pa prav gotovo pomeni pogoj za novo svetovno vojno. Nobena velesila ne more biti tako mična, da bi kontrolirala ves svet—in vsaka alijanca mora takoj izzvati protialijanco. And there you are!

Upajmo, da bo Amerika imela nekaj besede pri tej stvari. Amerika ni tako neumna, da bi se bojevala po vseh kontinentih in zalagala dve tretjini sveta z bojnim materialom zato—da ostane vse po starem.

Glasovi iz naselbin

Na počitnicah

Lebanon, Pa. — Ker imam dosti časa, sem se pripravila, da napišem mal dopis za čitatelje Prosvete. Sedaj se nahajam na počitnicah v Lebanonu pri moji prijateljici Mary Kočvar, ki je pri Viktorju Pytelinu. Imata gostilno, hišo, vrt in tudi nekaj zemlje za zelenjavo in krompir, tako da jima je res fajn.

Posadila sta tudi nekaj krompirja, pri čemer sem tudi jaz nekaj pomagala. Meni je bilo to za kratek čas. Malo me je solnce opeklo, toda nič zato, sem vsaj malo barve dobila. Regrad smo že tudi jedli — najedla sem se ga že parkrat z gorkim krompirjem. Zdaj bo pa kmalu solata. Rada bi jo pričakala, toda ne bo nič, ker moram urediti več stvari v New Yorku. In to posebno sedaj, ko sem za gospodinjino in gospodarja.

V nedeljo nas je Viktor peljal malo po teh zvitih cestah, da sem videla naravo. Zelo je lepo v tej okolici, in to posebno sedaj, ko je vse v cvetju. Rekli mi je, če bi imel gasolina, da bi mi še več razkazal. Ker vsi tri pimo po svoje, mu ne zamerim. Mislim, da smo vsi prizadeti od vojne.

Dnevi tečejo in bo treba kmalu k moji družini v New York. Rada bi bila doma tudi iz razloga, ker bomo imeli koncert našega mladinskega krožka št. 50 v Brooklynu.

Mary Kočvar je dobila pismo od mrs. Zašek iz Acoste, v katerem pravi, "kaj je s Turškevo, da več ne piše v Prosveti?" Jaz sem kot druge: časa ni dosti. Kadar ga imam, pa že držim heklanje v roki. V New Yorku še po "subwayju" heklam. Tako vidim tudi druge ženske.

Mary Tursich. 580.

Klerikalizem je zaveznik fašizma

Cleveland.—Zadnjič sem omenil več zagonetnih vprašanj. Danes pa hočem pisati o svetovnem zgaškem klerikalizmu, ki je na vsej črti zaveznik fašizma.

Danes dosti čitamo o konfliktu med Rusijo in poljsko ubežno vlado, ki spletari proti svoji sosedu, to je proti sovjetski vladi, in sicer samo zato, ker je boljševiška ali komunistična. Ampak tega ne dela samo poljska vlada, marveč zasleduje enako politiko klerikalizem po vsem svetu. Če premostrite klerikalno politiko pred sedanjo vojno in v tej vojni, dobite celotno jasno sliko.

Poglejmo, kdo je izdajalec na Hrvaškem. Katoliški zakrknjenec Pavelič, Kvaternik in frankovci. Kdo na Češkem, klerikalni Slovaški in na Španskem? Seveda klerofašisti in katoliški falangisti. Kdo je leta 1934 v potokih krvi zadavil demokratično Avstrijo? Klerofašizem. Lahko se ozrete v Francijo, na Irsko in vidite enake sile na delu. Kdo so krščanski frontarji in coughlinovalci v tej deželi? In kdo so tožitelji našega Louisa Adamiča? Le dobro pogledjte in presodite to gliho, ako skupaj ne štrihata, kakor pravimo po domače.

Vsi ti so pravi klerikalni zavezniki fašizma. Seveda se do-

be tu pa tam posamezni lajki in tudi duhovniki ali celo škofje, ki so proti fašizmu. Ampak ti so izjema, kajti politika Vatikana je odločilna za katoličane. In ta politika je vsa ta leta odkrito ali prikrito na strani fašizma. Odprto je pokazala svoje fašistično lice v Italiji, v bivši avstrijski republiki in proti španskim lojalistom.

Med navadnimi katoličani, to je med maso je sicer več ljudi, ki bi bili naprednega mišljenja, ako bi sami zase svobodno mislili. Ampak klerikalizem jih ima na vrvi. Kdor hoče svobodno misliti, se mora popolnoma otresti cerkve, posebno pa spovednice, kajti spovednica je prava li-manica, na kateri se človek osamoli. Marsikdo se je že hotel otrestiti tistega malikovanja, ampak je prišel preveč blizu limanice in zopet so ga ujeli in osmolili. Pa je bil zopet kmalu tam kot je bil prej.

Tudi se nam čudno zdi, zakaj katoličani sovražijo Ruse. Boljševiki so res zavrgli vero, toda Rusi niso nikdar bili katoličani, marveč so bili v pretežni večini pravoslavni. In pravoslavni so tudi Srbi, zato pa jih katoliški Hrvatje smrtno sovražijo. Ampak Ruse ne sovražijo samo radi vere, marveč tudi vsled tega, ker so bogatinom zaplenili njih bogastva in veleposestva. Najbolj čudno je to, da jih radi tega večinoma sovražijo reveži, ki nimajo v nobenem slučaju prav nič izgubili. Seveda, kot dobri katoličani se morajo potegniti za bogatine in kapitaliste, kajti je pribita resnica, da so skoraj vse cerkve stroge zagovornice kapitalizma in tudi militarizma.

Ni torej čudno, da se vladajoči kapitalizem in vse vere s katoliško na čelu grozno boje, da bi komunistična Rusija preveč ne napredovala. Posebno se boje, da bi prva ne prodrli do Berlina. Zato pa tako strašna propaganda proti. V tej propagandi jim ni nobeno sredstvo preveč umazano. Tudi ni čudno, daraje z vso močjo podpirajo nacizem in fašizem.

Nihče ne ve, kam bomo prijadrali, ko bo konec te strašne vojne. Toliko se vseeno zavedamo, da bodo veliki preobrti, velike spremembe. Ampak prej bo preteklo še mnogo krvi in bo še več sveta uničenega in porušenega. Vse to dela človeška strast in menda tudi podivjanost. In svet si iz te norije in furije ne more pomagati.

Anton Jankovich.

Nekoliko komentarja

Najprvo nekoliko o brošuri dr. Ivana Čoka "The Problem of Trieste", katero je zadnje dni izdal SANS z namenom, da z njo seznanijo vplivne Američane—urednike in druge "kovače" javnega mnenja, kakor tudi vladne organe v Washingtonu s problemom Trsta in sploh vsega Primorja z Istrijo in Dalmacijo vred.

Brošura je res mojstrsko delo, lahko bi rekli znanstveno delo. Kljub temu, da je namenjena propagandi proti italijanskemu imperializmu na račun slovenskih in hrvaških oziroma jugoslovanskih krajev in sploh vsega

Člani unije prevažalcev mleka v New Yorku, ki bodo dali svojo kri Rdečemu križu za ranjene ameriške vojaške.

Balkana, vendar brošura ni navadno propagandno delo, ki bi slonelo na nacionalističnih emocijah. O kakšnem slovenskem šovinizmu sploh ni nobenega sluha v tej brošuri, kar je samo na sebi hvale vredno. Spisana je s stališča objektivnega političnega znanstva in toplega humanitarstva, ki ne pozna sovraštva do Italijanov, čeprav so Slovincem in istrskim Hrvatim prizadali toliko gorja vsa leta po zadnji vojni, da ne govorimo o sedanji Kalfariji. Vse to pomeni, da je brošura spisal res pravi politični znanstvenik, rodoljub in človekoljub.

V brošuri je kratek zgodovinski pregled političnega in gospodarskega razvoja Trsta, njegovih trgovskih borb z Benetkami, njegove gospodarske važnosti za vso centralno Evropo in severni del Jugoslavije, kakor tudi o etnografskem (ljudskem) sestavu Trsta in vsega Primorja z Dalmacijo vred. Gospodarski pomen Trsta za vse globoko in široko zaledje, kar je nekoč bila vsa stara Avstrija, se vleče skozi vso brošuro, kakor tudi pomen tega zaledja za Trst, ki brez njega gospodarsko le živetari in celo propada.

S številnimi citati (največ iz italijanskih virov) je dr. Čok DOKAZAL, da Trst z vsem kompaktnim slovenskim zaledjem (Primorjem) z Istro in Dalmacijo vred ne spada Italiji ne geografsko, ne politično, ne gospodarsko, ne etnografsko, ne strateško. In to je dokazal največ iz ust odličnih Italijanov samih! V teh citatih Italijani sami pobijajo italijanski imperializem v Julijski Krajini in na vzhodni obali Jadrana in dokazujejo, da je naravna meja med Italijo in Jugoslavijo reka Soča.

Kdor bo prečital to brošuro, ne bo dvomil, kje naj bo meja med Italijo in Jugoslavijo kot pogoj za pravičen mir. Italijani naj se otresejo svojih imperialističnih težej napram vzhodnemu jadranskemu ozemlju in oba naroda, jugoslovanski in italijanski, bosta lahko živel v mirnem sožitju in prijateljstvu. Zleteti je, da ta brošura pride v roke čim več Amerikeancem, ne samo profesionalnim kovačem javnega mnenja in oblastnikom v Washingtonu, marveč tudi drugim pisateljem, profesorjem, sploh vsem vodilnim ljudem, ki se zanimajo za vprašanje evropskega in svetovnega mira po tej vojni. Da se to zgodi, bo SANS seveda moral izdati večjo naklado te brošure kot je sedanja in poskrbeti, da pride v prave roke.

Spor med sovjetsko in poljsko vlado se je te dni nekoliko okrenil na bolje. Gotovo s posredovanjem angleške in ameriške vlade v Moskvi, ki je pred par tedni presenetila svet s prelomom, oziroma "suspensijo" di-

plomatskih odnošajev s poljsko vlado v Londonu. Stalinova najnovejša izjava, da je sovjetska vlada naklonjena obnovi neodvisne Poljske po tej vojni, kakor tudi prejšnje vesti iz Moskve, da se na ruskih tleh ne bo ustanovila kakšna provizorična poljska vlada—oboje daje upanje na zopetno upostavitve diplomatskih odnošajev med obema vladama.

Da bo Stalinova vlada insistirala na "reformiranju" poljske ubežne vlade v Londonu, to je na odstranitev reakcijskih elementov, ki bolj sovražijo sovjetsko Rusijo kot nacistično Nemčijo, kakor tudi na priklopitev tistega dela Poljske, ki je etnografsko ruski (Ukrajinci in Belorusi, katerih je bilo pred to vojno okrog sedem milijonov na Poljskem), je gotovo.

Reformiranje poljske vlade, to je odstranitev zastopnikov črne poljske reakcije (zlahte) ne bo poljskemu narodu v nobeno škodo, pa naj do tega pride tudi kot posledica zunanjega pritiska, kar sicer ni preveč dobra diplomacija. Je vmešavanje v notranje zadeve druge države. Tudi princip odklanjanja vse države, vsak svobodoljubni narod. Ampak svet je bil do danes tako urejen, da je za male narode veljal ta princip le na papirju, in to posebno še, če so nanje prežale močne imperialistične države.

Tudi po porazu osiša bo v splošnem in neprimernem kaosu Evrope dosti zunanjega vmešavanja s strani velikih držav—Rusije, Anglije in Amerike, pa naj bo to dobro ali slabo za bodočo usodo tamkajšnjih narodov in za bodoči mir. Odvisno je, kakšne načrte bodo za Evropo skovali v Moskvi, Londonu in Washingtonu. Danes še ni nobene upanje na kakšno pošteno in pravično ureditev evropske blazine, kajti ne v Moskvi, ne v Londonu in menda tudi v Washingtonu ne marajo nič slišati o kakšni demokratični Evropski federaciji s socializirano in zadržno ekonomijo. In to je slabo za Evropo in bodoči mir, ki ga zavezniki vsaj do danes grade na pesku. Toda naj se vrne k poljsko-sovjetskemu konfliktu.

Vse bolj in bolj izgleda, da je poljska vlada "nedolžno" nasledila nacističnemu odkritju ali "odkritju" velikih grobov pri Smolensku, v katerih so bila baje trupla pomorjenih poljskih častnikov, okrog 12.000 po številu. Vse izgleda, kot je rekel Gram Swing po radiu 26. aprila, da so nacisti inscenirali ta incident na enak način kot požig nemškega parlamenta ob prihodu Hitlerja na krmilo Nemčije. Seveda z namenom, da napravijo razdor med zavezniki, predvsem pa med Poljaki in Rusi. Ta incident so inscenirali tako realistično, da jim je poljska vlada nasledila in zaprosila Mednarodni rdeči križ v Ženevi za preiskavo. Nacisti so seveda takoj pristavili, ker so vedeli, da take preiskave ne bo.

Poljska vlada je bila tako naivna—milo rečeno—da ji menda ni prišlo na misel, da je vsaka poštena preiskava tega zagonetnega vprašanja, kaj se je zgodilo s tisočimi poljskimi oficirji v ruskem ujetništvu, nemogoča, dokler traja vojna, ako bo sploh kdaj. Ruska vlada pravi, da so jih pomorili Nemci, nacistična pa, da so jih pomorili Rusi. Kot v "dokaz" so nacisti objavili senzacijske fotografije masnih grobov in trupla dozdevnih poljskih oficirjev v uniformah in njih dokumente ali "dokumente". Na lice mesta so poslali tudi svoje komisije, celo člane poljskega Rdečega križa in duhovnike. Ampak vse take stvari se lahko inscenirajo, kajti v Rusiji ne

manjka masnih grobov; saj nacisti pomorili milijone Rusov kot pravi sovjetska vlada, in di sto in stotisoče Poljakov, Judov in drugih. Za insceniranje takih "dokazov" torej imajo dovolj materiala od svojega lastnega barbarstva.

Na drugi strani je tudi ruska vlada zmožna takih zločinov, kajti tudi njene roke so okropljene s krvjo. Saj je v zadnjih letih "likvidirala" na tisoče in tisoče svojih lastnih ljudi, yes, di očetov boljševiške revolucije večje število poljskih komunistov, ki so pribražali v Rusijo, kor tudi drugih. Če se ni mišljalo umoriti dveh od poljsko-židovskih socialistov, terja in Ehrlicha, se naravno pomislja "likvidirati", kdorki je na poti. Njeni morilci bili za petami Trockija to časa, da so ga dobili. Delovne ruske tajne policije v španski vični vojni z moritvijo lastnih ljudi, to je antifašistov, je lastno poglavje.

Toda kljub vsemu temu glede nacistične obdolžitve umoritev poljskih oficirjev lah nedolžna, kajti nacisti pro gandi ni verjeti. Če so bili ciji zmožni inscenirati po rajstajna in nesrečne dr zločine najbolj barbarske vr so zmožni in je tudi v njih resu, da fabricirajo take "do ze" kot so jih glede poljskih cirjev, ki so jih lahko sami morili. To bi bilo lahko ma tudi poljski zamejni vladi, v teri ne manjka reakcijskih tudi fašistično usmerjenh mentov.

Na drugi strani pa tudi ni mere poljski vladi, ne glede na to, da je, ako se poteguje za ljake, katerih je baje okrog milijone in pol v ruskem ujetništvu. In sicer civilistov, ki jih odgnali Rusi z onega Poljske, ki so ga zasedli po kosanju te nesrečne dežele Hitlerjem, in jih razkropili rom ogromne Rusije. Stališče ske vlade, da so ti Poljaki po njeni državljanji po zasedbi F ske, je proti vsem zakom mednarodnega prava in čanstva. Kdor hoče to zagajati, nima nobene moralne vicedo zgražanja nad nacistič barbarstvom v okupiranih jih. Zločin je zločin, pa naj stori kdorkoli hoče.

Vsekakor je upanje, da p med Poljsko in Rusijo do pr ne izravnave spornih vpra kaj pomeni tudi meje. Rusiji upravičena do enake revizije je s Poljsko, kjer je živel o sedem milijonov Ukrajincev Belorusov, kot je na primer u vičena Slovenija oziroma I slavija do revizije meje z Ita to je s povrtnitvijo po zadnji ni zasedenega slovenskega in vaškega ozemlja.

K gornjemu je treba pri niti, da so se odnosi med kvo in poljsko vlado zopet slabšali, od kar je bil napisan komentar. Zadnji petek, pa po Stalinovi izjavi, je pod sar za zunanje zadeve Vi obdolžil poljsko vlado, da njeni predstavniki špiunari Rusiji. Neki član poljske je odgovoril, da je ta obdol smešna. Najbrže je, kajti vlade špiunirajo pri drugih dah. To je pač del zunanje tike vsake države. Moskva tem tako rekoč odprto pove da ni upanje na kakšno spo dokler poljski premier Sik ne odstrani Rusiji nezajej elementov iz vlade.

Anton Gard

Pred dvajsetimi leti

(Iz Prosvete, 11. maja 1922)

Domače vesti. V Cherokee Kani, je bil pri delu v rovu John Lehar, tajnik društva SNPJ.

Delavske vesti. Razstrelje Trinidadu, Colo., je ubila rudarjev.

Inosentivo. Francoski pre Poincaré je odklonil nemško nullobo za pogajanja.

Sovjetska Rusija. "Ziva kev" je odpravila češčenje nikov in zaprla samostane.

Ameriški poročnik John Senseney ogleduje naboje, ki so jih pustili Nemci v Tuniziji.

Vesti z jugoslovanske fronte

Poročila Jugoslovanskega informacijskega centra in drugih virov

VESTI IZ LJUBLJANE

Ustanovitev korporacij za Ljubljansko pokrajino

V mesecu decembru se je sestala v Ljubljani korporacija svobodnih profesorjev in umetnikov za Ljubljansko pokrajino. Predsednik je bil ing. Pirkmajer, odbor pa naslednji:

Dr. Andrej Kuhar in Stanko Knez, pododbor za pravo in trgovino.

Dr. Anton Rajc in dr. Kmet, pododbor zdravnikov.

Ing. Boleslav Likar, tehnični pododbor.

Dr. Brank Vrcon in prof. Saša Santelj, pododbor umetnikov.

V...

Turčija izpušila internirane amerike in jugoslovanske letalce

Ankara, 28. aprila (UP).—Skupina ameriških letalcev, ki je bila internirana lani v Turčiji, takoj ko je po zračnem napadu na rumunska petrolejska polja priglasila na turških tleh, bo najbrže le t dni izpuščena na svobodo. To bo del programa za repatriacijo vseh internirancev, ki so državljanji vojskujočih se sil.

Poročajo tudi, da je bilo večerj odposlanih na Srednji vzhod po jugoslovanskih letalcev.

V...

JUGOSLAVIJA ODKLANJA MONAKOVSKI PAKT

(The United Nations Review poroča v svoji številki od 15. marca 1943 naslednjo vest):

Jugoslovanska vlada je odgovorila na noto, katero je dostavil češkoslovaški minister za zunanje zadeve Jan Masaryk v zadevi razveljavljanja monakovskega pakta; noto, s katero jugoslovanska vlada odgovarja na beški dopis, je podpisal ministri predsednik Slobodan Jovanović.

Dokument naglašja, da so tudi jugoslovani mnenja, da je treba niti kadar obstojal. Jugoslovanska vlada nadalje izjavlja: "Za naše nastopanje o priliki obnovitve naših diplomatskih odnosov je pokazalo naziranje jugoslovanske vlade v tej stvari. To se ne bi moglo zgoditi, ako ne bi vlada priznala, da so neodvisnost češkoslovaške republike in konstitucijske prerogative njene predsednika nepretrgano obstojale brez vsakega presledka. Hvaležen bom vaši ekscelenci, da obvestite češkoslovaško vlado o trdnem prepričanju jugoslovanske vlade, da bo sozelozanje naših dveh držav, zavezništvo v boju proti nemškemu in madžarskemu napadalcu procvetovalo v smislu tradicionalnega prijateljstva naših bratskih narodov. Jugoslovanska vlada je prepričana, da bo naše tesno sodelovanje uspešno podpiralo stabilizacijo trajnega miru v centralni Evropi in mnogo pripomoglo k boljši splošni organizaciji poveljne Evrope." (JIC)

POGREB JUGOSLOVANSKEGA JUNAKA

London (JIC).—Dne 9. marca je bil v Piterbaru pogreb jugoslovanskega prostovoljca v britanski Royal Air Force, Nebojša Kujundžića, pilota poročnika, ki je dne 7. t. m. umrl junaške smrti.

Bombno letalo, katero je pilotiral poročnik Kujundžić, je bilo v plamenih, naka je dal posadki znamenje, da se reši. Ko mu je zadnji član posadke zaklical, naj se reši tudi sam, mu je Kujundžić odgovoril, da še ni obupal nad tem, da reši oboje, sebe in letalo. Vedel je, da zanj ni rešitve in se je v polni zavesti žrtvoval. Letalo, vse v plamenih, je izgubljalo brzino, toda nahajalo se je nad velikim angleškim mestom, kjer bi bil njegov padec povzročil mnogoštevilnih žrtv. Zato je Kujundžić sklenil, toliko časa krmari letalo, dokler ne izide iz zračnega prostora nad mestom tudi ako bi

bilo treba, da izgubi življenje; ko je bombno letalo strmoglavilo na tla, je našel svojo junaško smrt.

Poročnik Kujundžić je Srb, rodom iz Sarajeva. Prispel je v Veliko Britanijo, da tam dokonča svoje tehnične študije. Diplomiral je z odliko kot tehnični inženir v letu 1941. Takoj po napadu na Jugoslavijo se je Kujundžić prostovoljno javil v britansko letalstvo, toda prekrbel si je še poprej dovoljenje naše vojaške oblasti. Njegov cilj je bil, da se v službi britanskega zrakoplovstva maščuje Nemcem za razrušenje Beograda in Sarajeva.

V...

SEJA JUGOSLOVANSKE VLADE

London, 2. maja (ONA).—Izvedeli smo, da je včeraj imela jugoslovanska vlada sejo pod predsedništvom kralja Petra II. Glede značaja predmetov, o katerih se je razpravljalo na tej seji, pa ni bilo dobiti do zdaj še nobenih podatkov.

Clani jugoslovanske vlade so bili preteklo sredo gostje na prireditvi sovjetskega ambasadorja Aleksandra P. Bogomolova, ki je akreditiran pri londonskih vladah v izgnanstvu. Pokazani so jim bili ob tej priliki najnovejši sovjetski vojni filmi. (JIC)

V...

Nacijski letni plan

Washington (OWI).—The Board of Economic Warfare poroča, da nemška bojna mašina pokrade v zasedenih evropskih deželah vsako leto po 10.000.000 dolarjev, kar je "največji rop v vsej svetovni zgodovini."

Ob koncu leta 1941 je bil znesek nemške plenitve v Evropi najmanj 90.000.000.000 mark oziroma \$36.000.000.000, toda od tistega časa sem se je ritem pospešil in odgovarja zdaj desetotric milijard dolarjev na leto.

Poročilo naglašja, da so nemški roparji odnesli ne le bogastva, ki so jih nakopili stoletja dela, temveč so tudi vse "industrije, naravna bogastva in delovne sile" zdaj prešle popolnoma v roke nemških gospodarjev.

B.E.W. navaja naslednje primere nemškega ropanja:

1. Dne 25. aprila 1941 je objavila nemška vrhovna komanda konfiskacijo ladij v zasedenih pristaniščih, katerih skupna tonazna znaša približno 2 milijona ton.

2. Poljska.—Konfiskacija javnega imetja se čeni na 2000 milijonov dolarjev, od katerih je pristanišče Gdynia računano na 400 milijonov dolarjev, poljske državne jeklarne na 320 milijonov dolarjev, drž. gozdovi na približno 200 milijonov dolarjev. V teku enega leta po padcu Poljske je bil organiziran urad za prevzemanje poljskega imetja in je konfisciral 9000 srednjih in 76.000 malih tovarov ter 9120 velikih in 112.000 malih posestev.

3. Francija.—Nemčija je prevzela dovolj starega železa, da pokrije svoj izvoz za 3 in pol leta, 1.500.000 ton petroleja, 42.000 ton bakra, 27.000 ton cinka, 19.000 ton svinca in manjše, toda še vedno ogromne količine

bilo treba, da izgubi življenje; ko je bombno letalo strmoglavilo na tla, je našel svojo junaško smrt.

Poročnik Kujundžić je Srb, rodom iz Sarajeva. Prispel je v Veliko Britanijo, da tam dokonča svoje tehnične študije. Diplomiral je z odliko kot tehnični inženir v letu 1941. Takoj po napadu na Jugoslavijo se je Kujundžić prostovoljno javil v britansko letalstvo, toda prekrbel si je še poprej dovoljenje naše vojaške oblasti. Njegov cilj je bil, da se v službi britanskega zrakoplovstva maščuje Nemcem za razrušenje Beograda in Sarajeva.

V...

SEJA JUGOSLOVANSKE VLADE

London, 2. maja (ONA).—Izvedeli smo, da je včeraj imela jugoslovanska vlada sejo pod predsedništvom kralja Petra II. Glede značaja predmetov, o katerih se je razpravljalo na tej seji, pa ni bilo dobiti do zdaj še nobenih podatkov.

Clani jugoslovanske vlade so bili preteklo sredo gostje na prireditvi sovjetskega ambasadorja Aleksandra P. Bogomolova, ki je akreditiran pri londonskih vladah v izgnanstvu. Pokazani so jim bili ob tej priliki najnovejši sovjetski vojni filmi. (JIC)

V...

Nacijski letni plan

Washington (OWI).—The Board of Economic Warfare poroča, da nemška bojna mašina pokrade v zasedenih evropskih deželah vsako leto po 10.000.000 dolarjev, kar je "največji rop v vsej svetovni zgodovini."

Ob koncu leta 1941 je bil znesek nemške plenitve v Evropi najmanj 90.000.000.000 mark oziroma \$36.000.000.000, toda od tistega časa sem se je ritem pospešil in odgovarja zdaj desetotric milijard dolarjev na leto.

Poročilo naglašja, da so nemški roparji odnesli ne le bogastva, ki so jih nakopili stoletja dela, temveč so tudi vse "industrije, naravna bogastva in delovne sile" zdaj prešle popolnoma v roke nemških gospodarjev.

B.E.W. navaja naslednje primere nemškega ropanja:

1. Dne 25. aprila 1941 je objavila nemška vrhovna komanda konfiskacijo ladij v zasedenih pristaniščih, katerih skupna tonazna znaša približno 2 milijona ton.

2. Poljska.—Konfiskacija javnega imetja se čeni na 2000 milijonov dolarjev, od katerih je pristanišče Gdynia računano na 400 milijonov dolarjev, poljske državne jeklarne na 320 milijonov dolarjev, drž. gozdovi na približno 200 milijonov dolarjev. V teku enega leta po padcu Poljske je bil organiziran urad za prevzemanje poljskega imetja in je konfisciral 9000 srednjih in 76.000 malih tovarov ter 9120 velikih in 112.000 malih posestev.

3. Francija.—Nemčija je prevzela dovolj starega železa, da pokrije svoj izvoz za 3 in pol leta, 1.500.000 ton petroleja, 42.000 ton bakra, 27.000 ton cinka, 19.000 ton svinca in manjše, toda še vedno ogromne količine

4. Češkoslovaška.—Za preko 1.500 milijonov dolarjev vojaškega materiala, vključno milijon pušk, 158.000 strojne, 1500 letal, 3000 poljskih topov in metalcev min, 1800 milijonov nabojev municije za puške in 3 milijone kosov topovske municije. Ropali so tudi v zalozah perila in v vojaških bolnicah so pobrali celo železne tečaje v vratih in oknih.

5. Holandska, Belgija in Norveška.—Skladišča s zalagami kavečuka, sladkorja, kobre in drugih živil ter blaga so bila popolnoma izpraznjena.

Tojo napovedal poraz Amerike in Anglije

Japonske radiopostaje poročajo, da je premier Hideki Tojo v svojem govoru v Manili, glavnem mestu Filipinov, dejal, da se japonska sila pripravlja za udarec, ki bo strl ameriško in angleško silo na Pacifiku. Dalje je rekel, da se osiše pripravlja za veliko ofenzivo proti zaveznikom.

Bitke med naciji in židi v Varšavi

London, 10. maja.—Iz poljskih virov je prišla vest o bitkah med židi in naciji v židovski četrti v Varšavi, ki so trajale 17 dni. Židje so spremenili svoje hiše v barikade in se bojevali z naciji z vihotapljenim orožjem. Koliko židov so naciji pobili, vest ne omenja.

Goebbels sporoča Veliki Britaniji, da hoče Rusijo in Ameriko uničiti britansko cesarstvo, Rusijo pa, da kužeta Velika Britanija in Amerika nekakšno kapitalistično zaroto proti njej; Ameriki šepeče, da uvaža Velika Britanija komunizem v Evropo in Veliki Britaniji, da nametava Amerika le zasesti njene kolonije in dominijone. Rusom govori, da jim hoče Amerika preko Alaske in Aleutov odvzeti Sibirijo, a Ameriki in Angliji poročajo njegovi agenti, da je Nemčija njihova edina zaščita proti Sovjetski uniji in Japonci.

Nacizem se bo najbrže zmešal in izgubil v divjem vrtincu svojih spletk, laži in prevar.

Isto velja seveda za fašizem in njegove plačane prijatelje. Nacisti in fašisti nikdar ne govorijo o ljutih peepstih v svojem lastnem taboru, toda mi tu dobro vemo, da se Ribbentrop, Mussolini in Bastianini niso mogli zediniti v nobenem onih vprašanj, ki so jih preretavali nedavno v Rimu. Mussolini bi rad prepričal svoje valpote, da se mu bo posrečilo napraviti nekakšen n o v "Muenchen". Zmotil se bo ravno tako, kakor se je zmotil leta 1940, ko je na tajni seji fašisti-

Govor dr. Ilije Jukiča

(Dne 25. marca je dr. Ilija Jukič, pomočnik ministra zunanjih zadev, preko londonskega radia naslovil Jugoslovanom v domovini naslednji govor):

Po polomu Francije je Hitler o priliki nekega uradnega sprejema s svojo nebrzdano oholostjo priznal sprčo več inostranskih poslanikov, da je vso svojo zunanjo politiko vodil na temelju prevare:

"Moja največja prevara v življenju — je dejal Hitler — pa je bila, da sem preslepil nekatere zapadnjaške kroge, češ da velja moje oboroževanje le Sovjetski uniji, dočim sem se v resnici v prvi vrsti oboroževal proti njim. Ako se na bi bil poslužil teh laži, bi mi zapadnjaške elite nikdar ne dovolile tako obsežnega oboroževanja."

Zdaj, ko je Hitlerju samemu že jasno, da Nemčija z orožjem nikakor ne more več izvajati zmage, pa skuša rešiti vsaj temelje svojega nečloveškega režima — in to zopet s podobnimi prevarami. Toda tudi na tem potu ne bo našel svoje rešitve, niti zase, niti za svoj nacistični red in tudi ne za svoje satelite in agente. Naši veliki zavezniki potrpežljivo in metodično odstranjujejo zapreke na svojem potu in temno sodelujejo, danes v vojni, jutri v miru. Nacisti besne in si izmišljujejo vsak dan novih in še večjih laži v svojem praznem upanju, da bodo z njimi nemara zanesli med nas zmešnjave in napravili špranje v trdnih zidovih zaveznikov.

Videti je, da so nemški generali prepričali Hitlerja, da se bo mogla Nemčija le tedaj še nekako rešiti, ako bo uspela povzročiti spore v zavezniških vrstah, kakor je to napravil Friedrich Veliki za časa 7-letne vojne. Tako torej alone današnji nemški načrti za rešitev Nemčije na i-deji obrambe na bojnih poljih in najživahnjejše ofenzive v področju politike.

Ta načrt bodo seveda opustili, ako bi Hitler sklenil kaznovati edino v Evropi še preostalo neutržno državo, katere obnašanje je pred par dnevi označil kot "predrzo".

Drugače pa je zdaj napočil pravi čas za Goebbelsa in njegov ogromni propagandni aparat, kajti edino le od njega pričakujejo nemški generali rešitev Nemčije. Zato vidimo Goebbelsa, kako se obrača na vse strani z novimi lažmi. V zadnji številki "Rajha" pozivlja anglosaksonsko javno mišljenje, naj razume, da vodi Nemčija vojno samo proti komunistični nevarnosti, preteči tako celi Evropi, kakor vsemu svetu. Obenem pa piše njegov stockholmski časopis "Dagsposten", da velja le to: pričakovati kompromisnega miru med Nemčijo in Sovjetsko unijo, ker se bosta oba nasprotnika prepričala, da jima je nemogoče drug drugega premagati, ker prvi prodira poleti, a drugi pozimi, tako da bo najbolje iskati in najti kompromis.

Goebbels sporoča Veliki Britaniji, da hoče Rusijo in Ameriko uničiti britansko cesarstvo, Rusijo pa, da kužeta Velika Britanija in Amerika nekakšno kapitalistično zaroto proti njej; Ameriki šepeče, da uvaža Velika Britanija komunizem v Evropo in Veliki Britaniji, da nametava Amerika le zasesti njene kolonije in dominijone. Rusom govori, da jim hoče Amerika preko Alaske in Aleutov odvzeti Sibirijo, a Ameriki in Angliji poročajo njegovi agenti, da je Nemčija njihova edina zaščita proti Sovjetski uniji in Japonci.

Nacizem se bo najbrže zmešal in izgubil v divjem vrtincu svojih spletk, laži in prevar.

Isto velja seveda za fašizem in njegove plačane prijatelje. Nacisti in fašisti nikdar ne govorijo o ljutih peepstih v svojem lastnem taboru, toda mi tu dobro vemo, da se Ribbentrop, Mussolini in Bastianini niso mogli zediniti v nobenem onih vprašanj, ki so jih preretavali nedavno v Rimu. Mussolini bi rad prepričal svoje valpote, da se mu bo posrečilo napraviti nekakšen n o v "Muenchen". Zmotil se bo ravno tako, kakor se je zmotil leta 1940, ko je na tajni seji fašisti-

nega sveta izjavil, da bo Velika Britanija kapitulirala še istega leta v teku par mesecev.

Fašiste bo zadela zaustavljena kazni za vse njihove zločine, kakor n. pr. one, proti katerim sta pred kratkim hrabro dvignila svoj glas nadškof Stepinac in škof v Miletu. Tudi drugi veliki cerkveni dostojanstveniki so ravno tako javno in neustrašeno protestirali proti ustaškim zločinom, izvršenim proti bratom Srbom, proti Hrvatim in proti Židom.

Pregled novosti

Bombardiranje Nemčije iz zraka

Izgleda, da ima neprestano bombardiranje Nemčije iz zraka svoj psihološki in materialni uspeh, ker nemško časopisje odkrito priznava, da niso nikdar pričakovali kaj takega. Zavezniški bombarderji so šli pred dnevi dalj nego po navadi in so imeli izredno težke izgube. Kljub temu so napadali v velikem številu, Nemci pa so jim pošiljali nasproti veliko število lovcev, čeprav so jih krvavo rabili na Rusnem in v Tuniziji. Nemci so tudi imeli težke izgube. Napad letelič trdnjav na tovarno letal v Bremenu 17. aprila se je izvršil pod tako težkimi pogoji, kakor si je le mogoče misliti. Bil je že bel dan, ko so letelce trdnjave prispele na cilj, tako da so imeli časa zadosti, da koncentrirajo ves ogenj na njih. Šestnajst letelič trdnjav je bilo izgubljenih. Toda to je bil le mal postotek vseh napadajočih trdnjav, ki pa so od svoje strani sestrelili najmanj šestindeset nemških letal, verjetno celo mnogo več. Nemci se bodo morali prepričati, da jih njihova obramba mnogo stane, kakor tudi nas, toda s tem, da naši bombardniki zadržujejo njihove doma in jih v zraku uničujejo, pripomorejo v veliki meri skupnemu vojnemu naporu, a zraven tega prizadevajo nemški industriji in prevozu občutno škodo.

Japonski morilci ameriških letalcev

Javna objava japonske vlade zadnji teden, da je ubila nekatere naše pilote, ki so bili zajeti po napadu na Tokio, gotovo ni presenetila nobenega v Aziji, kjer sedaj že dobro poznajo postopanje japonske vlade in amade. Tudi ni nobenega presenetila, da so Japonci v svoji noti naši vladi izjavili, da je umor — katerega so si oni dovolili imenovati "eksekucijo" — imel globoko moralno podlago. To je način mišljenja vojaških "gengsterjev", ki sedaj vladajo nad Japonsko. In to je način mišljenja mnogih, morda celo največjega dela naroda, odkar so civilizirane in pametne moze, ki so igrali prominentno vlogo v japonskem javnem življenju, pobili ali pahnili v ozadje.

Vendar ljudje, ki poznajo Daljni vzhod dobro, pravijo, da precejšen del japonskega naroda se še ni naučil tako zelo sovraživosti Amerikancev, kakor bi njihova vlada to želela in da je verjetno eden od razlogov, iz katerih je japonsko sodišče obsodilo ameriške letalce, da dokaže Japoncem, kako hudobni so Amerikanci. Morda so tudi upali, da bodo s tem zapeljali našo vlado, da bo vstopila v represalijam nad japonskimi ujetniki, kar bi povzročilo strah pri japonskih vojakih, kateri ne bi več hoteli postati ujetniki.

Ako je bil namen tej surovosti to, potem je propadel. Vojni oddelek je takoj izjavil, da se mi ne bomo spustili tako nizko, kakor Japonci in se maščevali nad nedolžnimi ujetniki, kar bi pomenilo izjavo, da bo Velika Britanija kapitulirala še istega leta v teku par mesecev.

Fašiste bo zadela zaustavljena kazni za vse njihove zločine, kakor n. pr. one, proti katerim sta pred kratkim hrabro dvignila svoj glas nadškof Stepinac in škof v Miletu. Tudi drugi veliki cerkveni dostojanstveniki so ravno tako javno in neustrašeno protestirali proti ustaškim zločinom, izvršenim proti bratom Srbom, proti Hrvatim in proti Židom.

V...

Prvo uradno poročilo o registraciji tujcev

Prvo uradno poročilo o podatkih in statistika glede registracije tujcev v letu 1940, katero je pred kratkim justičnemu tajniku predložil komisar za priseljevanje in v naturalizacijo Earl G. Harrison, nam daje obilo informacij o tujcih v naši deželi, katerih število ni nikdar bilo natančno znano doslej. Registracija je bila poverjena komisarju Harrisonu.

Predpis o registraciji tujcev je dal vladi priliko, da zbere osnovne socialne podatke o tujcih v naši deželi, katere smo že zdavnaj potrebovali v zakonodajne in vzgojne svrhe. Dalje poročilo ugotavlja, da poleg informacij vsebujejo spiski oddelka za registracijo tujcev več tisoč dokumentarnih dokazov, ki mečejo svetlo luč na zgodovino, značaj in druge važne okolnosti, tičeče se tujcev.

"Danes nam je več znanega — piše poročilo — o onem delu našega prebivalstva, ki niso naši državljanji, kakor o onem, ki so naši državljanji."

Nekateri važni in interesantni podatki o tujcih v naši deželi iz komisarijevega poročila so sledeči:

Na dan 31. decembra 1940 je bilo število tujcev v Zedinjenih državah 4.921.452.

Valed naturalizacije, odohoda ali smrti se je to število do 31. decembra 1942 skrčilo na 4.202.717.

Valed naknadne registracije novodošlih tujcev in onih, ki se v teku 1940 niso registrirali, kakor zakon zahteva, se je število do 31. decembra 1942 povečalo

oddelek prve ameriške pehotne divizije v Gafel, Tunizija.

vzročilo svrhu Japoncev. Predsednik pa je izjavil, da bo vsak japonski uradnik, kateri je sodeloval pri teh zločinskih delih, smatran za odgovornega in bo moral odgovarjati pred pravico. Beseda "sodeloval" lahko potegne marsikoga na odgovornost.

V ostalem pa umor ni imel v tej deželi nobenega drugega odmeva kot to, da so se vsi Amerikanci brez razlike odločili boriti se s še večjo odločnostjo do polne zmage. Naj vam predčim nekoliko izvečkov iz uvodnika nekega dnevnika. "Sedaj poznamo sovražnikovo surovost in to naj nam služi kot opomin, da povečamo svoje napore za hitro in popolno zmago. Amerika se ne želi pogajati za mir ob kraju te vojne. Z morilci ni miru. Mi hočemo in moramo doseči popolno predajo osištih sil. Mi bomo rešili svoj način življenja samo s popolno in nedvomljivo zmago."

Ta izveček se nahaja v časopisu imenovanem "The Pacific Citizen", ki je glasilo japonsko-amerikanske zveze. To dokazuje, da ameriški državljani japonskega porekla, ki so živeli v tej deželi in vskali vase ameriško vero v svobodo in demokracijo, čutili nad tem nasiljem isto tako, kakor ostali Amerikanci. V taborišču Shelby, Mississippi, se nahaja tri tisoč ameriških vojakov japonskega pokolenja. Včeraj so šli in so večji del svoje mesečne plače haložili v vojne bonde, da tako pokažejo, kaj mislijo o teh dejanjih v Tokiu. Tisoči drugih Amerikancev japonske krvi s Havajskih otokov in iz taborišč na zapadu stopajo sedaj v našo armado — vsi dobro poznani po svoji lojalnosti tej deželi in vsi ravno tako željni osvoboditi tako postopanje, kakor vsi ostali Amerikanci.

Prvo uradno poročilo o podatkih in statistika glede registracije tujcev v letu 1940, katero je pred kratkim justičnemu tajniku predložil komisar za priseljevanje in v naturalizacijo Earl G. Harrison, nam daje obilo informacij o tujcih v naši deželi, katerih število ni nikdar bilo natančno znano doslej. Registracija je bila poverjena komisarju Harrisonu.

Predpis o registraciji tujcev je dal vladi priliko, da zbere osnovne socialne podatke o tujcih v naši deželi, katere smo že zdavnaj potrebovali v zakonodajne in vzgojne svrhe. Dalje poročilo ugotavlja, da poleg informacij vsebujejo spiski oddelka za registracijo tujcev več tisoč dokumentarnih dokazov, ki mečejo svetlo luč na zgodovino, značaj in druge važne okolnosti, tičeče se tujcev.

"Danes nam je več znanega — piše poročilo — o onem delu našega prebivalstva, ki niso naši državljanji, kakor o onem, ki so naši državljanji."

Nekateri važni in interesantni podatki o tujcih v naši deželi iz komisarijevega poročila so sledeči:

Na dan 31. decembra 1940 je bilo število tujcev v Zedinjenih državah 4.921.452.

Valed naturalizacije, odohoda ali smrti se je to število do 31. decembra 1942 skrčilo na 4.202.717.

Valed naknadne registracije novodošlih tujcev in onih, ki se v teku 1940 niso registrirali, kakor zakon zahteva, se je število do 31. decembra 1942 povečalo

od 4.202.717 na 4.280.056 ali približno štiri in četrt milijona.

Tujci so prišli v Zedinjene države iz več nego sto drugih držav. Skoro 75% tujcev v Zedinjenih državah je bilo rojenih v Evropi, 20% v drugih deželah Severne in Centralne Amerike, a ostane — okoli 5% — v Južni Ameriki, Afriki, Aziji ali na otokih Pacifičnega oceana.

Največje število tujcev je iz Italije (695.363), sledi Kanada (488.012), Poljska (422.553), Mehika (416.893), Rusija (386.842), Nemčija (314.715).

Več ko 28% (1.235.425) skupnega števila tujcev živi v državi New York, več ko 50% ostanka pa v ostalih devetih državah: Kaliforniji (531.810), Pennsylvaniji (365.192), Massachusettsu (360.390), Illinoisu (330.125), Michiganu (296.934), New Jersey (275.620), Texas (269.625), Ohio (200.328) in Connecticutu (157.119).

Tujk je bilo več nego tujcev: 2.629.215 ženak, 2.292.237 moških. Povprečna starost tujcev v 1940 je bila 48 let v nasprotju s povprečno starostjo tukaj rojenih in naturaliziranih državljanov.

84 in pol odstotka tujcev v Združenih državah je bilo 45 let starih ali čez, med tem ko je le 27% prebivalstva v celoti pripadalo tej dobi starosti.

Več nego 70% od vseh registriranih tujcev je prišlo v Združene države pred 1924, a med temi jih je nad 900.000 prišlo sem pred 1908.

Samo 1 in pol odstotka tujcev v Združenih državah je bilo manj ko 18 let starih, med tem ko je 31% celokupnega prebivalstva pripadalo tej starosti.

61% tujcev ima ožke rodbinske zveze v Združenih državah (to je može, žene ali otroke).

Okoli 45% tujcev moškega spola je kvalificiranih delavcev ali rokodelcev, med tem ko je samo 10% ženak v silnih poklicih.

MEJAŠI

Povest iz davnih dni

39

Napisala
Ilika Wašketova

(Se nadaljuje.)

To niso pomožne čete langobardskega kralja Ariperta II., kakor so v prvem trenutku mislili Forojulci — saj bi bilo nemogoče, da bi jim bil kralj tako hitro poslal pomoč... ne, to so — pomožne čete — Slovenci.

"Bij! Udar! Sekaj!"

"Zmaga! Zmaga je naša!"

"Slava Svetovitu Slava Trudopolku!" Vrikanje je glušilo ušesa. Ves tabor je navalil na Forojulce, da odbije zadnji naval. Slovenci so posekali in potolkli vse, kar jim je prišlo pod roke. In še so se zagnali za peščico bežečih — a Trudopolk jih je poklical nazaj, rekoč:

"Naj gredo, da bodo sinovim in vnukom pravili, kakšni vojniki so Slovenci."

In pustili so jih.

Še dokaj dni so Slovenci gospodarili po Forojulskem. Kar je ostalo Forojulcev, so se večinoma poskrili po gradovih in v Forumjuli. Slovenci so jim požgali sela in ognili čede.

Forojulci so bili za mnogo let uničeni. V boju so padli vsi najboljši možje. Padla sta tudi vojvoda Ferdulf in junaški sculdachis Argait, ki sta Slovencem z nepremišljenim naskokom pomagala do zmage. Z njima je obležal na bojišču najboljši del forojulskega plemstva.

Nekaj slovenskih družin je takrat zasedlo zapuščene zaselke po hribih na obeh straneh Nadiže; drugi so se vračali vriskaje in prepevaje, obloženi z bogatim plemom.

Zadnji se je vračal s četo mladev — Olomir.

A to ni bil več oni Olomir, jasnih modrih oči, z nasmehom na obrazu; oni Olomir, ki je bil tovariš nagajive Vetrane pri vseh njenih porokih; oni Olomir, ki se je smejal do solz, kadar se je hudomušna Vetrana norčevala iz tega ali onega.

Mladenč je zrl mrko predse. Gosti kostanjevi kodri so mu silili izpod svetlega šlema in mu zakrivali obraz. Molče je jahal ob nosilnici, ki sta jo nesla dva mladeniča vstric njega. Na nosilnici je ležalo Olomirovo zadnje veselje — mladi Radoš.

Kako je Radoš prosil Olomira, naj ga vzame s seboj na Forojulce! Zaman ga je opominjal Olomir, naj ostane to leto še pri materi — saj je imel fant komaj sedemnajst let. Njegova roka je ni bila dovolj močna in izurjena.

Milo je prosil mlade:

"Olomir! Prav lepo te prosim. Glej, saj ti si šel na Forojulce še s četrnajstimi leti. Potolčemo jih in potem poiščeva — Vetrano in Godslavo. Že enkrat si me zavrnil, ko sem hotel s teboj — danes dovoli, da grem. Ves čas o sanem ob tebi in — ne boš se me sramoval. Dovolj sem že krepak, mnogo šibkejših in mlajših pojde danes z vami."

In Olomir se je dal preprostiti.

Mati je tarnala. Ujec Trudopolk je godrajal — zinil pa ni odločne besede.

Mladič je šel v boj — hrepeneč, da se proslavi — a vračal se je — na nosilnici mrtve.

Oj mati, uboga mati!

Olomiru se je trgalo srce, ko je pomislil na staro sključeno mater — sključeno ne od starosti, temveč od globoke žalosti za ljubljeno hčerko.

In zdaj še Radoš... zadnji solnčni žarek na vojvodovem gradišču...

Puščica se je zapčila negodnemu mladiču v prsi — odnesli so ga iz bojnega meteža — a že je prepozno. Izdrli so mu puščico, obveza-

li rano, ležal je še nekaj dni in — žarek je ugasnil. Ni mu prizanesla Morana.

V Olomirovem arcu se je dvignila temna prožnja! Osveta — — potem pojdem rad s teboj — Morana!

Tiho je korakala četa mladev. Zadnja sta hodila dva čuvaja, Držimir in Ljubigol, ki ju je Trudopolk določil za spremiljevalca in čuvaja mladega Radoša. Čuvala sta ga, da ni zašel v prehuho klanje, ali one smrtonosne puščice ga nista mogla očuvati.

"O bogovi, kako se drugod vesele — in kaj čaka nas doma!" je izpregovoril Držimir polglasno.

"Dobromila bo umrla od žalosti," priklama Ljubigol. "Radoš je bil njen ljubljeneč."

"Vsi smo ga imeli radi. Edino veselje je bil na gradišču. Vsi drugi nosijo v arcu Morano, odkar sta nam bili ugrabljeni devotki."

"Res še nisem videl smeja na vojvodovem licu od tistega časa."

"In postaral se je za dve desetletji."

"Tudi Olomir se je postaral — nič mladeniškega ni več na njegovem licu."

"Zelo je ljubil Vetrano."

"Ljubil jo je."

"Kakšen se je povrnil tisto leto, ko je šel za Vetrano! Kakor živ mrlje je bil. Ni jedel, ni pil. Samo ležal je in gledal v strop."

"Še dobro, da ga je vojvoda prebudil iz tistega obupanega sanjarjenja."

"Prebudil ga je s tem, da mu je zaupal svoj načrt za pohod na Forojulce. Poslal ga je do vseh starejših velike naše župe, da jih je pozval naj se pripravljajo na boj. In še ga je poslal — jaz sem moral iti takrat z njim — za leto dni na dvor karantanskega vojvode, da bi pridobil Karantence za našo stvar in — da bi nekoliko pozabil."

"Pa ni pozabil!"

"Ni pozabil! Tam je živel med najbogatejšimi slovenskimi velmožmi. S karantanskim vojvodo je potoval na poset doli v prostrano Posavje."

"Tebe je tudi vzel s seboj?"

"Tudi. Bogate, lepe kraje smo videli in lepe devotke — pa ni pozabil."

"Rad bi vedel, kako se mu je godilo takrat, ko je šel za devotkama, in kaj je zvedel o nji-ju."

"Kaj bi bil zvedel! Skoraj ničesar. Ona kramarica — stara Črešnja mi je pravila, da je tista večera, ko se je Olomir vrnil, nesla mleko iz hleva, pa se je šla pod oknom vojvodove stani-vice in je slišala, kako..."

"Prisluškovala je — ta babnica vedno prisluškuje."

"Bodisi že kadarkoli — slišala je, kako je rekel vojvoda: 'Ampak to mi boš vendar povedal, kod si hodil in kaj si pozvedel o dekletih!' — In Olomir mu je odgovoril: 'Šel sem v Forumjuli — tam so rekli, da se Targitij še ni vrnil. Čakal sem dva dni na Forojulski cesti — razbojnikov ni bilo mimo. Nekaj dni sem pozvedoval v okolici, a bal sem se, da bi me ne imeli za vohuna. Ker nisem mogel ničesar doznati, sem odšel dalje proti jugu do Ogleja. V Ogleju niso ničesar vedeli o Targitiju. Odšel sem čez nekaj dni dalje — proti Trstu. Poiškal sem Targitijevo hišo — nizko doli ob morski obali — že izven tržaškega obzidja — a rekel so mi, da se še ni vrnil. Čakal sem več, kakor je dni od mlaj-ših do mlajših. Naposled se vrne Targitijev sin — sam. Targitijev suženj mi je pravil, da so trgovci in dva obra, ki sta ga spremljala, pobili neznan razbojnik in odpeljali njegov voz z vsem blagom neznanu kam."

(Dalje prihodnjik.)

Sosedje in druge novele

Ant. P. Čehov

Poslovenil Fran Pogačnik

BABJE CARSTVO

ROTSCHILDOVE GOSLI

KONEC

"Prave umetnike so vas nastavili tu. Bogatini bi pač postavili ročice, a ubožici ne privoščijo niti pijavke! Lopov!"

Ko sta dospela domov in stopila v hišo, je Marta kakih deset minut stala, naslonjena na peč. Zdelo se ji je, ako leže, da ji bo Jakob govoril o izgubah in jo ošteval, da samo leži in noče delati. A Jakob jo je opazoval s skrbjo in mislil, da je jutri Jovan Bogoslav, pojutrišnjem Nikolaj Čudodelnik, potem nedelja, nato pa ponedeljek — težavni dan. Stiri dni ne bo smel delati, a Marta enega teh dni gotovo umrje; to se pravi, da mora napraviti krsto danes. Vzel je svoje železni aršin, stopil k starki in ji vzel mero. Potem je ona legla, on pa se je prekrizal in jel delati krsto.

Ko je bilo delo gotovo, si je Bronza nadel očala in zapisal v svojo knjižico:

"Marti Ivanovni krsta — 2 rublja 40 kopek."

In je vzdihnil. Starka je ves čas ležala molče in zaprtih oči. Zvečer pa, ko se je zmračilo, je nenadoma poklicala starca.

"Ali se spominjaš, Jakob," je vprašala veselo ga ogledovaje.

"Ali se spominjaš, pred petdesetimi leti nama je bog dal detece z belomodrimi lasi? Tedaj sva posedala na rečici in prepevala... pod vrbo. — In bridko se nasmešnišvi je pristavila: 'Umrli ste deklica.'"

Jakob je napol svoj spomin, a ni se mogel spomniti niti otroka, niti vrbe.

"To se ti sanja," je dejal.

Prišel je duhovnik, jo obhajal in dejal v sveto poslednje olje. Nato je Marta jela mrmrati nekaj nerazumljivega in je proti ju-Stru izdihnila.

Starko sosedo so jo umile, oblekle in položile v krsto. Da bi ne bilo treba odveč plačati cerkovnika, je Jakob sam čital psalter in za grob niso ničesar zahtevali, zakaj pokopališčni strežnik je bil njegov kum. Stirje mužiki so nesli krsto na pokopališče, a

ne za denarje, nego iz spoštovanja. Za krsto so stopale starke, berači in dva beba, a ljudstvo, ki so jih srečavali, se je pobožno krizalo. Jakob je bil hudo zadovoljen, da se je izvršilo vse tako pošteno, spodobno in pocenito, da ni nikogar žalilo. Ko se je od Marte zadnjikrat posloviljal, se je dotaknil z roko krste in mislil: "Lepo delo."

A ko se je vračal s pokopališča, se ga je polotil silen nemir. Ni se počutil dobro, sopal je vroče in težko, noge so oslabele in zahtelo se mu je piti. Tu so mu padle v glavo vsakovrstne misli. Zopet se je spomnil, da v vsem življenju Marto ni niti enkrat pomiloval ali se ji polaskal. Dvaipetdeset let, ki sta jih preživela pod eno streho, se je vlekle dolgo, dolgo. Kako se je moglo zgoditi, da ves ta čas ni niti enkrat mislil nanjo in da se ni nikdar brigal zanjo, kakor bi bila mačka ali pes. In vendar je vsak dan kurila peč, kuhala in pekla, hodila po vodo, cepila drva, spala z njim v isti postelji, in kadar se je pijan vračal iz svatbe, obežala gosli pobožno na steno, ga polagala spat, vse to molče, s plačilim, skrbnim izrazom.

Nasproti Jakobu je prišel s

Narodnik Jack Howk dobiva poljub od Johane Jakubowske, članice avne unije v Detroitu.

smehljajočim pozdravom Rothschild.

"Iščem vas, stricček," je dejal. "Mojzej Ilič vas pozdravlja in prosi, da pridete takoj k njemu."

Jakobu ni bilo do tega. Najraje bi zaplakal.

"Pusti me!" je dejal in šel dalje.

"Kako moreš biti tak," se je vznemiril Rothschild, tekoč pred njim. "Mojzej Ilič bo užaljen. On je vele — takoj!"

Jakobu je bilo zoperno, da je manjkalo židu sape, da pomežikuje in da ima toliko rjavih peg. S studom je gledal na njegovo zeleno suknjo s temnimi robovi in na vso to krhko šibko postavo.

"Kaj laziš k meni, česen?" je zarohnel. "Ne vsiluj se."

Žid se je razsrdil in je tudi zakričal:

"Prosim vas, da tako ne kričite, sicer sčrčite čez ploti!"

"Poberi se mi izpred oči!" je zarjul Jakob in se vrge nanj s pestmi. Ti garjevi psi človeku ne dajo živeti."

Rothschild je odrevel vsled straha, počenil in mahal z rokami nad glavo, kakor bi se branil udarcev, potem je skočil pokonci in bežal, kar so ga nesle noge. V teku je poskakoval, krilil z rokami in videlo se je, kako je drhtel njegov dobi, suhi hrbet. Dečki so se razveselili prilike in so udrili za njim s klici: "Žid! Žid!" Tudi psi so se pognali lajajoč za njim. Nekdo se je zakrohotal, nato zažvižgal, psi so zalajali glasneje, družine... Nato je moral Rothschilda pes ugrizniti, zakaj začel se je obujen, bolesten krik.

Jakob je krenil preko pašnika, šel ob kraju mesta, kamor ga je korak nesel in dečki so kričali: "Bronza prihaja! Bronza prihaja!" Tu je bila tudi reka, kjer so piskajoč poletavali ključači in gagale race. Sonce je silno pripekalo in voda se je tako bleščala, da so človeka oči bolele, ako je vanjo pogledal. Jakob je šel po stezi ob bregu in zagledal, kako je stopila iz kopalnice krepka, rdečelica dama ter si mislil: "Glej jo, vidro!" Nedaleč od kopalnice so dečki lovili na meso rake; ko so ga zapazili, so začeli zlobno kričati: "Bronza! Bronza!" A tu je stala široka stara vrba z ogromnim duplom, na njej pa vranja gnezda... Hipoma se je pojavil v Jakobovem spominu dečko z belokodrimi lasi in vrba, o kateri je govorila Marta. Da, to je tista vrba, zelena, tiha, tožna... Kako se je postarala, ubožica!

Sedel je podnjo in začel premišljevali. Na bregu, kjer se širi sedaj preplavljeni log, je tedaj stalo goso brezovje, a tam na onem golem hribu, ki se dviga na obzorju, je takrat sinjelo prastaro smrečje in borovje. Po reki so vozili čolni. Sedaj pa je vse gladko in ravno in na onem bregu stoji le ena breza, mlada in brhka kakor gospodična; a na reki same race in gosi; ni bilo podobno, da so tu kdaj vozili čolni. Zdelo se mu je, da je bilo tudi gosi manj od preje. Jakob je zaprl oči in v njegovi domišljiji so se srečavale ogromne črede belih gosi.

Ni razumel, kako je prišlo, da zadnjih 40 ali 50 let niti enkrat ni bil na reki, a če je moral, bil je, ni opazil? Reka je vendar znatna; na njej bi bilo možno loviti ribe in jih prodajati tr-

govcem, uradnikom in krčmarju na postaji ter potem nalagati denar v banko; možno bi bilo, pluti v čolnicu od selišča do selišča in igrati na gosli, a ljudstvo vseh slojev bi mu plačevalo denarje; možno bi bilo poskusiti s prevažanjem, bolje bi bilo kakor delati krste; končno bi bilo možno rediti gosli, klati in jih po zimi pošiljati v Moskvo; samega puha bi se nabralo v letu pač za 10 rubljev. On je vse to zamudil, ničesar tega ni storil.

Kaka izguba! Ah, kaka izguba! In ako bi opravljal vse skupaj, ribe lovil, gosli igral, prevažal in gosli klal, koliko glavnice bi si pridobil. A to se ni zgodilo niti v snu, življenje je minilo brez koristi, brez veselja, zbežalo je, kakor da ni vredno ščepca tobaka; v bodočnosti ni ničesar več, a če se ozreš nazaj, ne vidiš drugega nego izgubo, tako strašno, da te stresa mraz. Zakaj človek ne more živeti, tako, da bi ne bilo te škode in izgube? Zakaj neki so posekali brezovje, smrečje in borovje? Zakaj ne obdelavajo pašnika? Zakaj ljudje ne delajo vedno le tega, kar je smoteno? Zakaj se je Jakob vse svoje življenje prepiral, godrnjal, krtil pesti, zalil svojo ženo in čemu je pravkar prestrašil in razžalil žida? Zakaj sploh kale ljudje drug drugemu življenje? Kolik kvar se rodi iz tega. Kako strašen kvar! Ako bi ne bilo sovraštva in zlobe, bi imeli ljudje drug od drugega velikansko korist.

Zvečer in ponoči je sanjal o dečku, vrbi, ribah, zaklanih goslih, o Marti, podobni v profilu ptici, ki bi rada pila, o bledem, žalostnem obličju Rothschildovem in z vseh strani so se gibali rilci, mrmraje o izgubah. Premetaval se je s strani na drugo in kakih petkrat vstal s postelje, da zaigra na gosli.

Zjutraj se je s težavo dvignil in se napolnil v bolnico. Isti Maksim Nikolajč mu je odredil, naj si devlje na glavo hladne obkladke in mu dal praškov, po izrazu njegovega obraza in po glasu je Jakob razumel, da stvar slabo stoji in si v duhu predstavljal, da bi imel od smrti le korist in praški več ne bodo pomagali. Domov grede si je mislil, ne bo mu treba niti jesti, niti piti, niti plačevati davkov, niti žaliti ljudi. Ker pa človek v gomili ne leži samo leto dni, temveč na sto, tisoče let, je to, vse skupaj računano ogromna korist. Od življenja ima človek izgubo, od smrti korist. Ta predoba je seveda pravilna vendar pa bolesta in bridka. Zakaj je na svetu tako čuden red, da mineva življenje, ki je dano človeku le enkrat, brez haska?

Ni mu bilo hudo umreti, a komaj je doma zagledal gosli, se mu je stisnilo srce in stožilo se mu je. Gosli ne more vzeti s seboj v grob in ostale bodo sirote; isto se bo zgodilo z njimi kakor z brezovjem, smrečjem in borovjem. Vse na tem svetu poginja in poginjalo. Jakob je stopil iz hiše in sedel na prag, prižemajoč gosli na svoje prsi. Premišljujoč o izgubljenem, kvarnem življenju, je zaigral ne vede kaj, a bilo je žalostno in giljivo in vile so se mu solze po licih. In čim bolj je mislil, tem tožneje se je peko gosli.

Zaskripala je kljuka enkrat, dvakrat in na vratih se je pojavil Rothschild. Pol dvorišča je

prekoračil smelo, a ko je zagledal Jakoba, se je zdajci ustavil, se ves zježil in najbrž od strahu jel delati z rokami znake, kakor da bi hotel pokazati na prste, koliko je ura.

"Pridi, nič hudega!" ga je ljubeznivo obodril Jakob in mu pokazal k sebi. "Le prid!"

Nezaupljivo in plahe gledaje je Rothschild začel približevati in se ustavil sežen od njega.

"Bodite dobri in ne točite me," ga je zaprosil in prisedel. "Poslal me je zopet Mojzej Ilič. Ne boj se, mi je dejal, pojdi zopet k Jakobu in povej, da brez njega nikakor ne moremo opraviti. V sredo je svadba. Da, gospod Šapovalov mož svojo hčerko z vrliim človekom... In svatba bo bogata, u-u!" je dodal žid in pomežiknil na eno oko.

"Ne morem..." je odvrnil Jakob težko dihače. "Zbolel sem, bratec!"

Zopet je zasviral in solze so mu lile na gosli. Rothschild je stoječ ob strani pazljivo poslušal in prekrizal roki na prsih. Preplašen, negotov izraz njegovega obličja je polagoma postal tožen in bolesten, zavijal je oči, kakor bi užival mučno sladkost in jeknil je: "Ahh...!" Solze so mu počasi lile in kapale na zeleno suknjo.

Jakob je nato ves dan ležal in togoval. Ko ga je zvečer duhovnik izpovedal in vprašal, ali se ne spominja kakega posebnega greha, je napol svoje onemogle možgane, se spomnil zopet nesrečnega Martinega obraza in obupnega krika žida, ki ga je ugriznil pes, in je dejal jedva slišno:

"Dajte gosli Rothschildu!"

"Dobro," je odvrnil svečenik. Sedaj vprašuje vse mesto, odkod ima Rothschild tako imenitne gosli? Ali jih je kupil, ali ukra-

del, ali pa so mu morebiti zale? Davno je že popustil floto in igra sedaj le gosli. Iz lokala mu lijejo isti žalobni zvoki kakor preje iz flaute; kadar se trudi ponoviti to, kar je sv. Jakob, sedeč na pragu, tedaj mu porajajo tako tožni in bole ni glasovi, da poslušalci plake in da h koncu on sam zavije in vzdihne: "Ahh...!"

Ta nova pesem meščanom ko ugaja, da vabijo Rothschild k sebi po vrsti trgovci in urniki in ga prosijo, da jo igra desetkrat.

Razni mali oglasi

Delo dobe moški

MOŠKI VOJAŠČINE PRO...
važno delo vojne produkcije
ALUMINUM-MAGNESIUM

Odpošiljalni oddelček — v živo

Se ne zahteva skušenosti

48-urno tedensko delo, minim

APEX SMELTING CO.

2537 W. Taylor Street

PUNCH PRESS OPERATOR

Potrebujemo skušene delavce
100% vojno delo. Moderna tovarna
48 ur dela v tednu. Dobra plača.
Prinesite seboj državljanski papir.
Vprašajte pri: JAMES METAL PRODUCTS CO., Inc., 2 North Ave.

DEKLETA IN MLADENIČI

stari 16 let ali več, dobe delo v
varni, 6 dni v tednu, plača \$24 —
takojo od začetka. ARROW MAT
CORP., 3001-33 West Grand Ave.

STALNO DELO za tri čevljarje,

pravljanje moških čevljev v to-
varni na debele. Dobra plača.

PUBLIC SALES CORP.

556 W. Roosevelt Rd.

Delo za ženske

ŽENSKES za splošno 100% vo-
tovaršisko delo. Moderna to-
varna. Dobra plača; prinesite se-
boj državljanski papir. Vprašajte
pri: JAMES METAL PRODUCTS CO.,
Inc., 2929 North Ave.

DEKLETA 18 do 45 let stara do-
lahko delo v tovarni za obrabo
dela. Plača takoj od začetka po-
na uro. Delo 8 dni v tednu od 8
M. do 4:30 P. M. Oglasite se oseb-
no na: 350 West Ontario Ave.

BINDERY GIRL — knjižničarica
stalno ali začasno namizno do-
ročno zavijanje. Čas dela same-
berete od 8 A.M. do 10 P.M. O-
site se pri JOSTENS, 353 West Gra-
nd Ave., vprašajte za Mr. Wandrey

DELO DOBE PEGLARICE za li-
nje srajce, 56c na uro. Izkušene
brez izkušnje. Howard Laune,
7379 Rogers, Sheldrake 8500.

BOOKS BY LOUIS ADAMIC

Cradle of Life.....\$2.50

From Many Lands..... 3.50

Grandsons..... 2.50

Laughing in the Jungle... 3.00

My America..... 3.75

Native's Return..... 2.75

Two-Way Passage..... 2.50

What's Your Name?..... 2.50

Order from

Proletarec

2301 South Lawndale Avenue
Chicago, Ill.